

Izpit Ločana Prennerja

(ob 200-letnici obnove Družbe Jezusove)

Izvilleček

Opisujemo zaključni izpit Martina Prennerja iz Škofje Loke na ljubljanskih jezuitskih visokih šolah leta 1769. Izpostavljamo njegovo naklonjenost naukom dubrovniškega jezuita Ruderja Josipa Boškovića. Pojasnujemo, da takšen način mišljenja ni bil nepričakovan neposredno po najmanj treh Boškovićevih obiskih v Ljubljani in takoj po prihodu obeh poglavitnih Prennerjevih ljubljanskih profesorjev, inženirja Gabrijela Gruberja in fizika Gregorja Schöttla; oba učenjaka sta se namreč izšolala pri Boškovićevih habsburških prijateljih na Dunaju in v Gradcu. Prennerjeva loška družina ni bila siromašna, kljub temu pa bi sama težko zmogla stroške Martinovega ljubljanskega študija, saj je bilo treba vzdrževati še druga dva Martinova brata, prav tako študenta. Izpostavljamo vlogo Martinovega mecena, upravitelja idrijskega rudnika grofa Franca Janeza Nepomuka Inzaghija barona Kindberga (rojen 27. 4. 1734; umrl 13. 1. 1818). Inzaghi je bil mrzli bratranec matere slovitega raziskovalca plinov in elektrike Alessandra Volte (1747–1827), ki je bil prav tako navdušen nad Boškovićevimi domislicami. Zato je bil Inzaghi zelo zainteresiran za čim bolj odmevno objavo Martinovih izpitnih vprašanj v Boškovićevem duhu. Inzaghi ni zgolj gmotno podprl natis Martinovih izpitnih vprašanj, temveč mu je priskrbel tudi prvo kaplansko namestitev v Spodnji Idriji.

Ključne besede: Martin Prenner, Franc Janez Nepomuk Inzaghi baron Kindberg, Gregor Schöttl, Ruder Josip Bošković, Škofja Loka.

Abstract

The examination of Prenner from Škofja Loka

The final examination of Martin Prenner of Škofja Loka at the Ljubljana Jesuit College (1769) is described. He endorsed the teachings of the Dubrovnik Jesuit Ruder Josip Bošković. Martin's way of thinking was not surprising following at least three visits by Bošković to Ljubljana and soon after the arrival of Prenner's two main Ljubljana professors, the engineer Gabriel Gruber and the physicist Gregory Schöttli. Both scholars had in fact been trained by Bošković's Habsburg friends in Vienna and Graz.

Martin Prenner's family in Škofja Loka was not poor. However, his parents could hardly cover the costs of Martin's studies in Ljubljana because Martin's two brothers were also students. The role of Martin's patron, the manager of the Idrija mine Count Franz John Nepomuk Inzaghi Baron Kindberg (27.4.1734 – 13.1.1818) is highlighted. Inzaghi was a second cousin of the mother of the famous investigator of gas and electricity, Alessandro Volta (1747–1827), who was also impressed by Bošković's ideas. Inzaghi was very interested in the highest profile publication of Martin's thesis in Bošković's spirit. Inzaghi not only financially supported the printing of Martin's thesis but also provided Martin's first post as curate in Lower Idrija.

Keywords: Martin Prenner, Franc Janez Nepomuk Inzaghi Baron Kindberg, Gregor Schöttl, Ruder Josip Bošković, Škofja Loka.

Uvod

Loški študentje so od nekdaj igrali vidno vlogo na ljubljanskih visokih šolah. Tako sta loška študenta prva javno zagovarjala Kopernikov nauk v Ljubljani leta 1760,¹ takoj ko je bilo to v katoliških deželah uradno dovoljeno. Devet let pozneje se je Ločan Martin Prenner znova izkazal z odmevnim ljubljanskim končnim izpitom iz fizike in sorodnih ved. Seveda njegovo kopernikanstvo tedaj ni bilo več posebna novost, bolj pa bode v oči Martinova podpora Boškovičevemu nauku, ki je obdržal veljavo celo danes.

Ločan Prenner

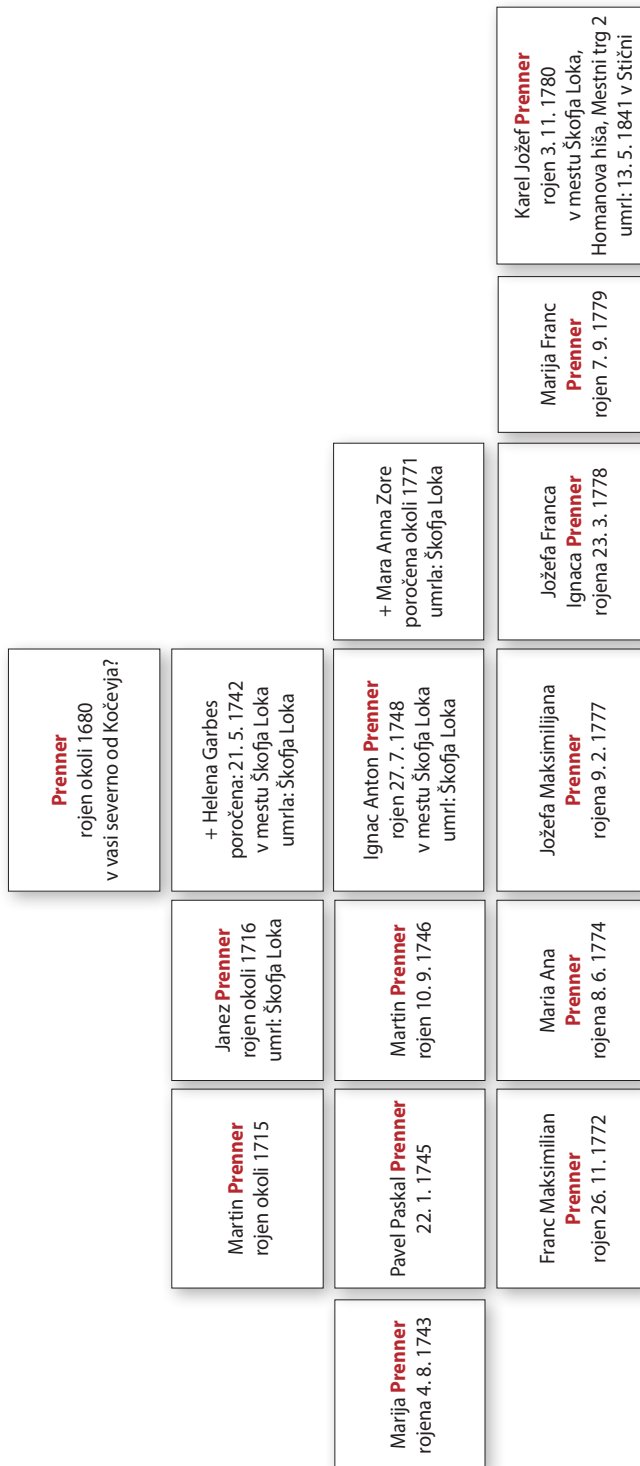
Možno je, da so bili Prennerji potomci germanskih naseljencev na ozemlju današnje Slovenije. Prennerji (Brenner) so bili leta 1574 naseljeni na desetih polovičnih kmetijah v severnih kočevskih predmestnih vaseh Zgornje Ložine in Koflarji, predvsem pa v Slovenski vasi, kamor so se preselili iz Riglja v Kočevskem Rogu in se obdržali do 20. stoletja. Leta 1574 je v Rogu ostala le še družina Prenner v vasi Komolec. Dne 2. 6. 1702 in znova od 22. 12. 1850 do 1852 Prennerje najdemo tudi v sosednjem južnejšem Kostelu, in sicer pri Fari, kjer so živeli kot gosposki naseljenci, in v Pirčah, ob carinski izpostavi ob meji s Hrvaško, kjer so si vsakdanji kruh služili kot čevljarji. Nedvomno se je priimek razširil tudi drugam: Ljuba Prenner (1906, Slovenj Gradec–1977, Fara pri Prevaljah), znana odvetnica in pisateljica, je bila Korošica.

Prennerji so kmalu posegli celo po plemiških naslovih, tako da je bil Franc Kaspar baron Prenner že kranjski deželni pooblaščenec, v letih 1640–1651 skupaj z Eberhardom Leopoldom Blagajem - Ursinijem (umrl 1680), lastnikom Boštanja pri Žalni.² Čeprav so bili Blagaji - Ursiniji še v začetku 17. stoletja

1 Južnič, Loška študenta, str. 47–69.

2 Valvasor, *Die Ehre*, str. 1825.

Rod Prennerjev v Škofji Loki

kočevski graščaki, Prennerji pa njihovi podložniki, so se časi medtem spremenili. Tako je Maria Elizabeta grofica Blagaj (rojena 1676, umrla 10. 4. 1728)³ postala baronica Prenner po poroki s stotnikom Filipom Jakobom plemenitim Prennerjem (umrl 21. 10. 1735).⁴

Loški Prennerji so se medtem hitro vzpenjali med ugledne meščane. Martinov oče Janez se je 21. 5. 1742 poročil s Heleno Garbes; njen priimek je morda soroden sodobnemu loškenu priimku Gerbec. Med njunimi otroci je bil Martin tretji. Naraščaj si je sledil takole: Marija (4. 8. 1743), avguštinec Paskal (22. 1. 1745), krščen na ime Pavel, Martin (10. 9. 1746)⁵ in Ignac Anton (27. 7. 1748). Oba srednja brata sta študirala in sta se nato posvetila duhovniškemu poklicu. Loško vejo družine je nadaljeval prav tako učeni Ignac, ki je imel z Marijano (Marijo Ano) Zore številne otroke, ki so se rojevali takole: Franc Maksimiljan (26. 11. 1772), Marija Ana (8. 6. 1774), Jožefa Maksimiljana (9. 2. 1777), Jožefa Franca Ignaca (23. 3. 1778), Marija Franc (7. 9. 1779) in Karel Jožef Prenner (rojen 3. 11. 1780 v Škofji Loki, umrl 13. 5. 1841 v Stični). Že dvojna imena, donedavnega izključni privilegij plemstva, odsevajo vzpon očeta Ignaca Pennerja med tedanjim loškim meščanstvom. Karel Jožef Prenner je bil med letoma 1818–1834 aktuar državnega Gospostva Škofja Loka, v Carnioli pa je objavil sedemnajst razprav genealoške zgodovinske vsebine.⁶ Verjetno je bil rojen v Homanovi hiši, na Mestnem trgu št. 2, kot sin protipisarja in mestnega sodnika Ignaca Antona in Marije Anne. Marija Anna, rojena Zore, je ljubljanskemu muzeju darovala barvne risbe Alojza Schaffenratha (1794–1836) o loškem kapucinskem samostanu in Predjami. Alojz je bil sin pozlatarja Tobije in je zaslovel s prerisovanjem podpisov v Postojnski jami ter še v drugih okoliških jamah; uresničeval je ideje Josipa Jeršinoviča pl. Löwengreifa po njegovem odstopu s položaja tehniškega vodje postojnske jamske komisije, zaradi očitkov o okoriščanju. Schaffenrath je leta 1823 postal okrožni inženir pri okrožnem glavarstvu v Postojni. Veliko je naredil za prvo turistično ureditev Postojnske jame; risbe in prepis postojnskih podpisov je ustvaril med letoma 1817 in 1829.⁷

Mecen Inzaghi ali kako natisniti svoj visokošolski izpit

Stric Karla Jožefa Prennerja Martinus Prenner (rojen 10. 9. 1746, umrl po letu 1801)⁸ je po osnovnem loškem šolanju končal nižje študije, filozofijo in moralko v Ljubljani; s pomočjo štipendije fundacije Thalberg (Dolničar) v Karlovem kolegiju

3 Schiviz, *Der Adel*, str. 186.

4 Schiviz, *Der Adel*, str. 189.

5 Pokorn, Znamenitejše družine.

6 Golob, Karl Jožef Prenner – loški muzealec, str. 58.

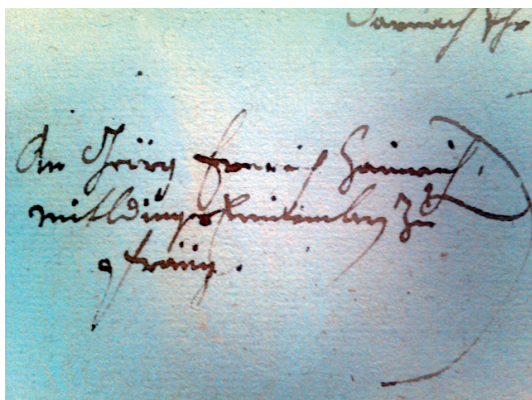
7 Južnič, 2013.

8 Pokorn, *Šematizem duhovikov*, str. 85.

je obiskoval ljubljanske nižje jezuitske študije in jih končal leta 1767.⁹ Ostale teološke študije je opravil v Linzu, čeprav je njegov soimenjak Martin Prenner iz Gundersdorfa pri Deutschlandsbergu študiral na Dunaju.¹⁰ Loški Martin Prenner je bil v mašnika posvečen leta 1771, nato je bil eno leto kaplan pri svojem mecenu Inzaghiju v Spodnji Idriji. Zakaj se je po enem letu kaplanovanja njuno sodelovanje razdrlo, je težko presoditi. Naslednjih šest let je bil Martin doma v Škofji Loki brez službe; bil je to čas prepovedi jezuitskega reda, po katerem so jezuiti vstopali v vrste svetnih duhovnikov in morda Martin zaradi tekmecev ni mogel do prave službe blizu domačega kraja. Kakor koli že, dolgo čakanje se mu je izplačalo, tako da je bil med letoma 1779–1788 in še pozneje župnik v Žireh. Leta 1793 je postal kurat v Dovjem, leta 1796 pa lokalist v Stranjah, kjer je služboval več kot pet let. Odlikoval se je kot zgovoren, zabaven in zgleden duhovnik; morda je bil včasih premalo resnoben, vsekakor pa je znal postati zelo priljubljen pri ljudeh.

Kot triindvajsetletni študent fizike je Martin Prenner Baccarijevo knjigo o fosforjih in luminiscenci privezal k svojemu končnemu izpitu pri Gregorju Schöttlu leta 1769 v Ljubljani. Dodal je hvaležno posvetilo grofu Francu Janezu Nepomuku Inzaghiju baronu Kindbergu (27. 4. 1734–13. 1. 1818), direktorju idrijskega rudnika. Kako se mu je posrečilo dobiti tako znamenitega mecena, ki je seveda pošteno odvezal mošnjiček, da je plačal stroške tiska in gotovo priskrbel še kakšen priboljšek veselemu Martinu?

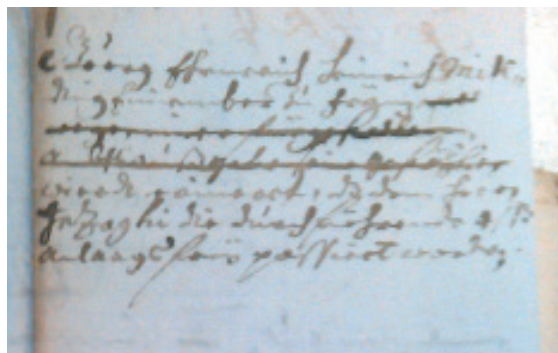
Inzaghi je bil soprog Marie Valpurgie Dietrichstein, po njeni smrti pa si je izbral grofico Rosalijo Attems (umrla 14. 2. 1841). Marija mu je rodila Karla Borromäusa Rudolfa grofa Inzaghija (5.12.1777, Idrija–1856, Gradec), bodočega kranjskega guvernerja (1818–1819), beneškega guvernerja (1820–1826) in poznejšega višjega dvornega kanclerja, prav tako pa stotnika in cesarskega komornika Philippa (15.8.1781, Idrija–1857, Ober-Rindberg na Štajerskem). Franc Janez Nepomuk je bil brat Franca Filipa Inzaghia, tržaškega (25. 4. 1775), goriškega (1788) in goriško-gradiškega (1791) škofa, ki je v obdobju od 14. 11. 1772 do leta 1774 deloval kot ljubljanski kanonik. Njun sorodnik Franc Ignac Inzaghi je bil župnik na Ptuj, vsaj od leta 1758 pa do svoje smrti leta 1769.

Podpis pod dovolilnico, izdano Abondiju Inzaghiju
25. 11. 1662. (*vir: ARS, AS 2, š. 517, folij 1713*).

9 Črnivec, *Ljubljanski klasiki*, str. 262, 382.

10 Mühlbedrger, *Die Matriken Universität Wien*, str. 433.

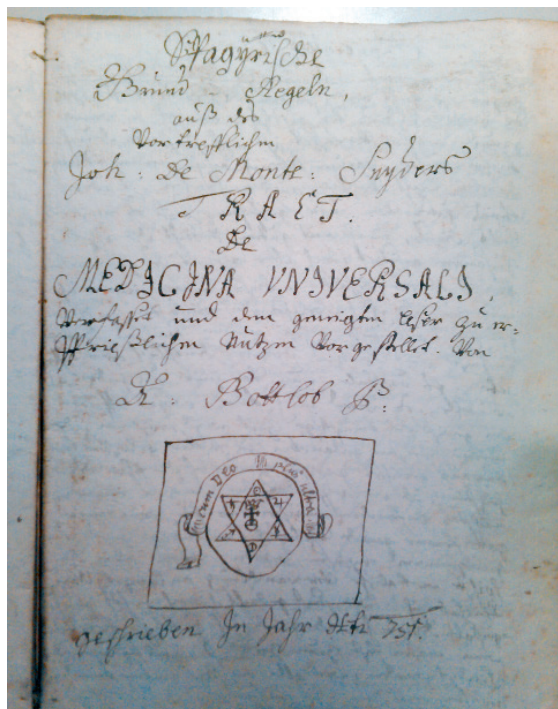
Ovojnica dovolilnice za promet s premičninami, izdane Abondiju Inzaghiju 25. 11. 1662, tudi za prevoz živega srebra skozi Škofjo Loko. (vir: ARS, AS 2, š. 517, folij 1714)

Franc Janez Nepomuk Inzaghi je bil upravitelj idrijskega rudnika med letoma 1764–1791, tam je takoj začel z izkopavanjem jaška, ki ga po njem imenujemo še danes. Inzaghiji so se na Štajersko preselili iz lombardijskega Coma. Na Kranjsko jih je zanesel prav duh po idrijskem živem srebru, ki ni zasvojil zgolj Franca Janeza Nepomuka Inzaghija, temveč tudi njegovega pradedu Abundusa Maria Inzaghija (Abondio, rojen 1615, umrl po 1659).

Abundus (Abondio) Maria je bil soprog Marie Magdalene Morelli von Schoenberg, oče Johanna Philippa, ded Carla Franza in praded Johanna Nepomuka. Za cesarja Ferdinanda III. in Leopolda I. je delal kot svetnik dvorne komore in višji rudarski nadzornik/inšpektor v Idriji. Podobno kot na Ptujju bratje Caccia se je s preprodajo sukna in denarnimi posli

sprva ukvarjal tudi Abundus Inzaghi; pozneje se je preselil v Gradec, kjer je postal vodja novčnega urada. Reorganiziral je proizvodnjo živega srebra v Idriji in nato obvladoval trgovino z živim srebrom pa tudi bakrom in drugim blagom.¹¹ Z nakupi gospostev Kindberg, Hart in Ober-Lorenzen se je 19. 8. 1658 priključil štajerskim stanovom. Abundus Inzaghi, praded Franca Janeza, je vodil idrijski rudnik, predlagal državno upravljanje in prodajo (1659) in oživil prodajo živega srebra in prodajo preko Amsterdama po družini Deutz. Obdolžen je bil, da ima več dobička od same državne blagajne,

Freyerjeva prva stran prepisa knjige Johana Monte Snyder *Medicinae Universalis*. (hrani: AS 863 š. 2)

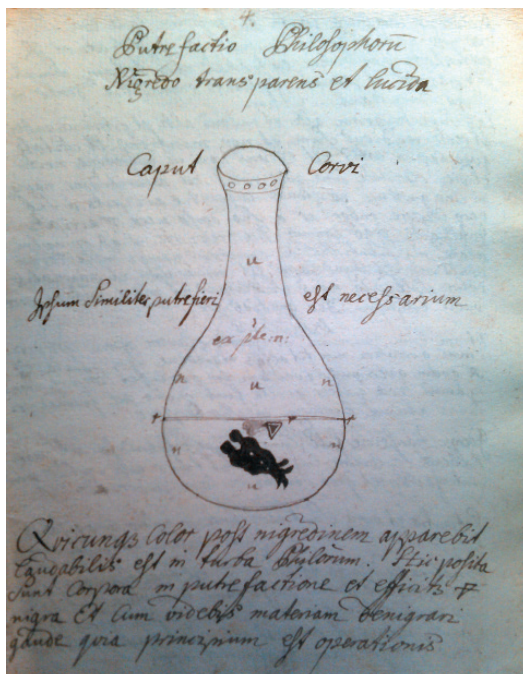

11 Gestrin, Italijani v slovenskih deželah, str. 234.

zato je bil odstavljen.¹² Cesar Leopold je Abundusa Marijo povišal v barona in nato še v grofa. Abundusova dva sinova sta utemeljila veji v domačem lombardijskem Comu in Gradcu. Prva je leta 1745 dala znamenitega Alessandra Volta,¹³ druga pa potomce Johanna Philippa Inzaghija (rojen okoli 1630; umrl po 1684) na Štajerskem. Voltova mati Marija Maddalena in idrijski upravitelj Johann Philipp Inzaghi sta bila otroka bratrancev in kljub razdaljam v tesnem stiku. Inzaghi je vodil proizvodnjo idrijskega živega srebra v času, ko ga je Volta v barometrih uporabljal za svoje poskuse s plini.

Inzaghiji so bili izjemno izobraženi, njihovo tehniško nadarjenost pa je Alessandro Volta (rojen 1745) podeloval po materi Mariji Maddaleni Inzaghi, mrzli sestrični idrijskega upravnika Franca Janeza Nepomuka Inzaghija.

V Gradcu so Inzaghiji zbrali bogato knjižnico, v svoje knjige pa so radi vpisovali številne opombe, marginalije.¹⁴ Med drugim so imeli prvi izdaji Valvasorjeve *Slave in Topografije*, Andreas Albertus *Aritmeticae* (1671), Evklid (1509) privezan v Peuerbachove *Tabulare eclypsiuum* (1514), Guerickovo *Experimenta nova* (1672) s privezано Steeb, J. Chr. 1679. *Coelum Sefhiroticum Hebraeorum*, A. Kircherjeve *China* (1771 z Inzagijevimi marginalijami in exlibrisom), *Mundus Subterraneus* (1678, Inzaghijev izvod) in *Magnes sive de Arte Magnetica* (1654 Inzaghijev izvod z exlibrisom), Montuclovo *Zgodovino matematike* 1779–1802, Newtonovo angleško *Optics* iz leta 1704.¹⁵ Franc Janez Nepomuk Inzaghi je upravljal idrijski rudnik v času Scopolija, Ernesta Freyerja in Hacqueta, tako da mu je prvi lahko priporočil Prennerja oziroma Schöttla v varstvo, čeravno je bil Inzaghi nasproten Scopolijevemu in pozneje Hacquetovemu znanstvenemu delu, ki naj bi šlo na rovaš zdravljenja rudarjev.¹⁶ Inzaghi se je sprva branil zaposliti Hacqueta

Malce zagatna Freyerjeva slika iz njegove rokopisne knjige *Compositio Alchimia*. (hrani: AS 863 š. 1, stran 4).

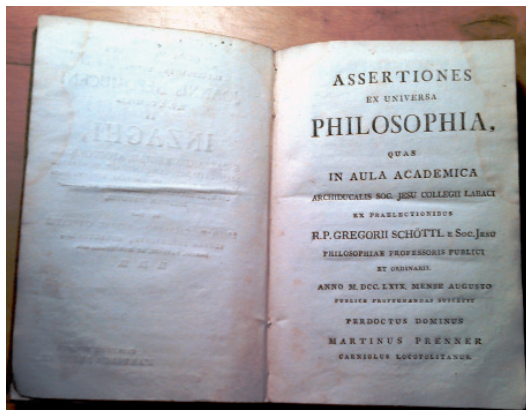
12 Heritage of Mercury Almadén Idrija, str. 193, 229, 236–237.

13 <http://www.andreacavallari.it/Comaschi/ComaschiInzaghi.htm>.

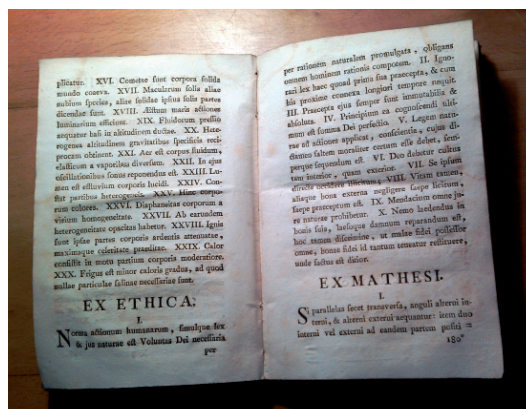
14 Rare and valuable books, str. 2.

15 Rare and valuable books, zadnje 3 nepaginirane strani.

16 Speta, Entomologen, str. 596–599.

Naslovna stran Prennerjevih izpitnih tez pri Schöttlu. (vir: FSLJ-8 d 70).

Druga stran Prennerjevih izpitnih tez pri Schöttlu z astronomijo (teze 16–17), zrakom in zvokom (21–22), svetlobo in toploto (28–30), desetimi etičnimi tezami in začetkom matematičnih tez o vzporednicah. (vir: FSLJ-8 d 70).

(1766), vendar ga je mogočni cesaričin zdravnik G. van Swieten zavrnil.¹⁷

Inzaghi je dve leti starejšega štajerskega rojaka Gregorja Schöttla poznal še iz časa Schöttlovega graškega študija, kar ga je najbrž prepričalo v mecenstvo. Tudi Ločani Prennerji mu niso bili neznani, saj so idrijsko živo srebro tradicionalno preko Žirov tovorili v Poljansko dolino in Škofjo Loko, dokler ni rudniški predstojnik Anton Sartori (1754–1764) leta 1760 začel s popravilom ceste čez Kovačev rovt, Dole in Veharše na Vrhniko, in sicer zaradi napovedanega cesarskega obiska, ki pa je po cesarjevi smrti izostal. Cesto je leta 1765 končal Inzaghi,¹⁸ ki je leta 1765 organiziral začetek kopanja rova Marijinega spočetja; ker so glavno živorosrebreno žilo zgrešili, so rov leta 1772 opustili.¹⁹ Rov Inzaghi so začeli kopati leta 1764, končali pa so šele leta 1890.

Inzaghi in njegova soproga sta skupaj z zakoncema Edling lepo sprejela štajerskega rojaka Benedikta Franza Hermanna (14. 3. 1755, Mariahof pri Sankt Lambrechtu–31. 1. 1815, Petersburg) ob njegovem obisku v Idriji (3. 7. 1780).²⁰ Za razliko od Inzaghija je bil Edling prostozidar in nadzornik

šol ter član Kranjske družbe za kmetijstvo in koristne spretnosti (1780–1782). Hermann je na začetku pisma iz Idrije opisal G. Gruberjevo delo na prekopu;²¹ moža sta se pozneje srečevala v Rusiji, kjer je Hermann potoval po Sibiriji (1783, 1785–1787, 1790), leta 1796 je postal profesor mineralogije v peterburški Akademiji znanosti, leta 1799 inšpektor carskih rudarskih šol, leta 1801 pa državni

¹⁷ http://fd-idrija.icra.si/Filatelist/F10_1996.pdf, str. 13–15.

¹⁸ Petkovšek, Škofja Loka in naravoslovci, str. 160.

¹⁹ Pirnat, Zgodovinski napisi v Idriji, str. 76.

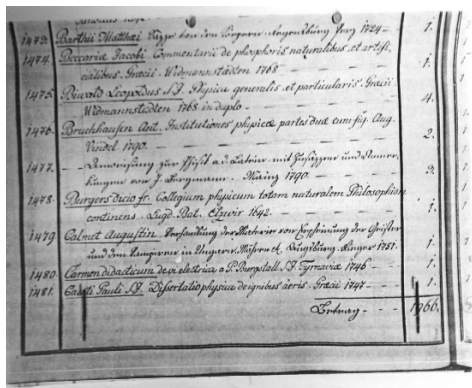
²⁰ Hermann, Iz knjige potopisnih pisem, str. 112, 117–118.

²¹ Hermann, Iz knjige potopisnih pisem, str. 110.

svetnik in višji rudarski stotnik. Janez Nepomuk Jakob grof Edling baron Saullenberg (1751, Gorica–1793, Dunaj) iz ajdovske veje je bil svetnik deželnega glavarstva,²² sin Alberta (1717–1796) in grofice Karoline Saurau, referent ljubljanske šolske komisije od leta 1777. Sodeloval je s Kumerdejem ter člani Akademije Operosorum Kuraltom, Japljem, Devom, Pohlinom in svojim varovancem Linhartom. Mati Inzaghijeve tašče Maria Klara Renata von Saurau (13. 11. 1667–28. 3. 1738, Gradec) je bila sorodnica Edlingove matere. Kot administrator škofjeloških posestev freisinškega škofa, upravitelj (*Lehenprobst*) v Škofji Loki, nastavljen od 21. 1. 1772 oziroma 28. 7. 1774 do leta 1782,²³ je Edling dobro poznal Ločane Prennerje in je gotovo Martina priporočil v varstvo Inzaghiju. Edling se je tudi sicer zanimal za loške šolarje; tako je leta 1776 predložil poseben nasvet o ustanovitvi normalke v Škofji Loki.

Izaghijev varovanec Ločan Martin Prenner je avgusta 1769 uspešno zagovarjal trideset tez iz filozofije s fiziko, deset iz etike in deset iz matematike. Izpitne teze s posvetilom je dal vezati v Beccarijevo knjigo o fosforjih, ki jo je leto dni prej v latinščini objavil Biwald v Gradcu. Nekdanji ljubljanski profesor Gottlob Leopold Biwald (26. 2. 1731, Dunaj–8. 9. 1805, Gradec), ki je 17. 10. 1747 vstopil v Jezuitsko družbo, je bil Izaghiju seveda dobro znan. Biwald je v Gradcu študente učil, da naj bi vse sile v naravi temeljile na enem samem, enostavnem naravnem zakonu, ponazorjenem z Boškovićevo krivuljo. Ta naj bi dobro razložila nepredirnost in razteznost teles, deljivost, kohezijo, prožnost in gibljivost. V izpitnih tezah in učbenikih je zagovarjal Boškovićevo notranjo zgradbo telesa iz osnovnih delcev.

Prennerjev izpit se je ohranil v ljubljanski frančiškanski knjižnici, vezan v rjav karton, s tremi nalepkami iz raznih obdobij frančiškanske ljubljanske knjižnice na hrbtu. Nima marginalij, razen običajnih prečrtavanj signatur in CC na prednaslovnici. Pod naslovnico je ljubljanski kapucinski lastniški zaznamek *Capucinatorum Laubaci* in packa s črnilom na zgornjem delu naslovnice. Slik ni, razen lepotnega ilustriranega zaključka, brez povezave z vsebino. Ljubljanske kapucine je ukinil Marmont leta 1809, tako da je knjiga nato prišla k frančiškonom. Martinov izpit je bil privezan v *Commentarii duo de phosphoris naturalibus et artificialibus*, kar je bil Biwaldov ponatis iz leta 1768 *Viri Clarissimi Iacobi*

Graška izdaja Beccarije iz leta 1768 v Wildejevem popisu licejske knjižnice leta 1800, pod knjižnično številko 1474.

22 *Neuer Instanzkalender auf das Jahre 1782*, str. 48, 90.

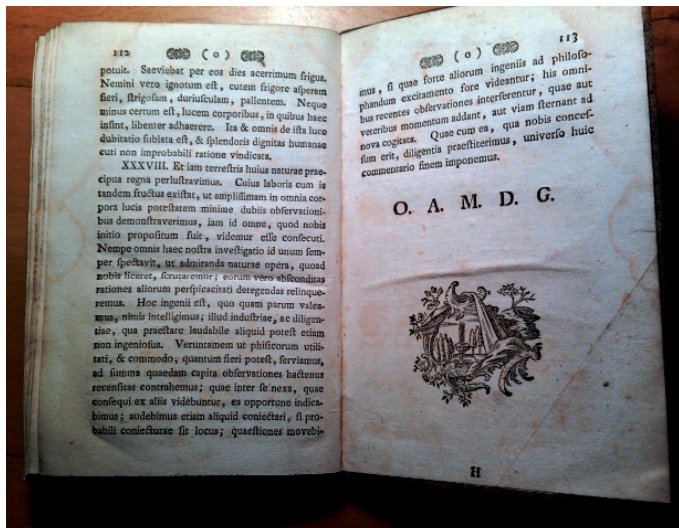
23 *Hochfürstlich Freysingischer Hof- und Stiftskalender*, str. 24, 34, 42. <http://www.primorci.si/osebe/edling-janez-nepomuk-jakob/865/>.

Hrbet Beccarijevih fosforjev, v katero je Prenner privezal svoje teze. (vir: FSLJ-8 d 70).

Graška naslovnica Beccarijevih fosforjev, v katero je Prenner privezal svoje teze. (vir: FSLJ-8 d 70)

Beccariae Commentarii duo, de Phosphoris Naturalibus et Artificialibus, ex Actis Bononiensibus Excerpti, ki ga danes hranijo v NUK, pod signaturo 8227. Prenner in njegov profesor Schöttl sta si knjigo gotovo izbrala zaradi Biwaldovega natisa, obenem pa sta v izpitnih tezah tudi razpravljala o fosforjih in luminiscenci.

Zadnja, šesta stran Beccarijeve knjige o fosforescenci in luminiscenci (vir: FSLJ-8 d 70), v katero je Ločan Prenner privezal svoje teze za končni izpit.

Ločan Prenner na izpitu

Ločan Prenner je leta 1769 svoje izpitne teze prilagodil učnemu načrtu profesorja Gregorja Schöttla. Presenetljivo ni posebno podrobno opisoval mehan-
skih strojev, prav tako pa ne elektrike in meteorologije. Takšna odločitev je bila
lahko tudi profesorjeva, saj je nameraval manjkajoča področja pozneje objaviti z
drugimi študenti. Prenner je izbral Beccarijevo knjigo o luminiscenci zato, ker je
bil ta pojav posebno priljubljen in nenavaden, tako da ga je obravnaval tudi med
izpitnim zagovorom. Vsekakor pa uvodne Prennerjeve teze preveva navdušenje
nad Boškovićevo filozofijo

PREGLEDNICA 1: Prennerjeve izpitne teze pri Schöttlu leta 1769

Naziv poglavja:	Vrstne številke tez:	Stran:
FILOZOFIJA IN FIZIKA		
Metafizika	I–VI	1
O elementih sestave teles	VII–XI	1
O trdninah in gravitaciji	XIV	1
O vodi in hidrodinamiki	XII, XVIII, XIX	1–2
O zraku in zvoku	XXI–XXII	2
O ognju in mrazu	XXVIII–XXX	2
O svetlobi, toploti in vidu	XVIII–XX	2
Astronomija	XV–XVII	2
ETIKA	I–X	2–3
GEOMETRIJA	I–X	3–4

PREGLEDNICA 2: Schöttlove metafizične in etične teze (iz avgusta 1769) za študenta Prennerja.

Latinski original	Slovenski prevod
I. Extat apud homini scientia	Najdeno v človeškem znanju.
II. Criterium veri est evidentia.	Kriterij resnice je dokaz.
III. Mundu est in suo genere perfectus.	Svet je svojevrstno popoln.
IV. Anima humana est substanita spritualis.	Človeška duša je duhovna snov.
V. Immortalis.	Nesmrtnost.
VI. Existencia Dei e Creatuis demonstratur.	Pokazati obstoj Boga in Tvorca.
I. Norma actionum humanarum, simulque lex & jus naturae est Voluntas Dei necessaria per rationem naturalem promulgata, obligans omnem hominam rationis compotem.	Etika: merilo človeških dejanj, skupni zakon in naravno pravo je Božja volja, objavljena z naravnim razumom, zavezujoča vse ljudi, obdarjene z razumom.
II. Ignorari lex haec quoad prima sua praecepta, & cum his proxime connexa longiori tempore nequit.	Ignorirati ta zakon v svoji percepciji se kmalu na dolgi rok maščuje.
III. Praecepta ejus semper sunt immutabilia & absoluta	Njegove zapovedi so vedno nespremenljive in absolutne.
IV. Principium ea cognoscendi ultimum est summa Dei perfectio.	Načelo spoznanja je vsota popolnosti Boga.
V: Legam naturae ad actiones applicat, conscientia, cujus dictamen saltem moraliter certum esse debet, semperqu sequendum est.	Zakoni narave so uporabni za dejavnosti, saj jih narekuje zavest, s katero je treba doseči moralno gotovost.
VI. Deo debetur cultus tam interior, quam exterior	Notranja vera pripada Bogu, prav tako zunanja.
VII. Se ipsum directe occidere illicitum	Nezakonitost ubija neposredno.
VIII: Vitam tamen, aliaque bona externa negligere saepe licitum, saepe praeceptum est.	Življenje in zunanje stvari pogosto zanemarjajo zakone dobre, ki pa so ukazi.
IX. Mendacium omne jure naturae prohibetur.	Laži po vseh zakonih narave niso dovoljene.
X. Nemo laedendus in bonis suis, laesoque damnum reparandum est, hoc tamen discrimine, ut malae fidei possessor omne, bonae fidei id tantum teneatur restituere, unde factus est ditio	Naj nihče ne bo oškodovan v svojih dobrinah, oškodovanja je treba popraviti ob predpogoju, da se vsak posestnik s slabo vero le v dobri veri lahko izboljša.

Zaključek

Martin Prenner seveda ni bil edini loški študent v desetletju predavanj fizika Gregorja Schöttla, saj se je ohranilo tudi nekaj izpitnih tez drugih Schöttlovih loških študentov. Med njimi je bil morda Anton Prevodnig, leta 1773, zagotovo pa sošolec Jurija Vege, semenišnik Ločan Matevž Kalan, leta 1775.

Ločan Martin Prenner je bil duhovnik nove dobe. Izgahijeva darežljivost mu je omogočila, da je v Ljubljani lahko moderno znanost študiral na ravni, primerljivi z drugimi evropskimi središči. Čeprav je bil Martinov ljubljanski zaključni izpit usmerjen predvsem v uporabne vede fizike in matematike, ki jim je bilo posvečenih 34 od skupno petdesetih izpitnih tez, so na Martinovo poznejšo duhovniško življenjsko pot vplivale predvsem uvodne metafizične in osrednje etične izpitne teze.

Abecedna redovalnica študentov nižjih ljubljanskih študijev leta 1774. Med Ločani so bili: devetnajstletni plebejec Marija Košir z najboljšimi ocenami in nekoliko manj uspešni sinovi loških meščanov: enaindevetletni Francišek Peetz, dvajsetletni Francišek Popiou ter šestnajstletni Anton Radovič. (vir: Arhiv Republike Slovenije AS 7, Publico-Politica, š. 70, Lit S, No 19, Vol 2)

VIRI:

Arhiv Republike Slovenije

SI_AS_7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, Publico-Politica, š. 70, Lit S, No 19, Vol 2, Schul- und Studien Sachen, Anno 1774.

Nadškofijski arhiv Ljubljana

NŠAL 572, Zapuščina Franca Pokorna. Kartoteka pomembnejših loških družin in posameznikov. Spletne strani

<http://www.andreacavallari.it/Comaschi/ComaschiInzaghi.htm>.http://fd-idrija.icra.si/Filatelist/F10_1996.pdf str. 13–15.

<http://www.primorci.si/osebe/edling-janez-nepomuk-jakob/865/>.

LITERATURA:

Črnivec, Živka (ur.): *Ljubljanski klasiki : 1563–1965*. Ljubljana : Maturanti Klasične gimnazije, 1999.
Gestrin, Ferdo: Italijani v slovenskih deželah od 13. do 17. stoletja. V: *Zgodovinski časopis* 35/3, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1981, str. 223–241.

- Golob, France: Karl Jožef Prenner – loški muzealec ter njegove zgodovinske, topografske in umetnostnozgodovinske razprave. V: *Loški razgledi* 50, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2003, str. 55–96.
- Leskovec, Ivana: *Heritage of Mercury Almadén Idrija*. Ljubljana : Ministry of Culture of the Republic of Slovenia, 2013. (<http://whc.unesco.org/uploads/nominations/1313rev.pdf>).
- Hermann, Benedikt Franz: Reisen durch Oesterreich, Steyermark, Kärnten, Krain, Italien, Tyrol, Salzburg und Baiern, im Jahre 1780 ... Wien 1784. Prevod: Iz knjige potopisnih pisem Benedikta Franca Hermanna. V: *Idrijski razgledi* XVIII, št. 2. Idrija : Mestni muzej, 1973, str. 112–118.
- Benedikt Franz Hermann's
- Hochfürstlich Freysingischer Hof- und Stiftskalender, auf das Jahr manach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi 1780. Freising : Sebastian Mößmer, str. 24, 34, 42.
- Južnič, Stanislav: Loška študenta sta prva javno zagovarjala Kopernikov nauk v Ljubljani. V: *Loški razgledi* 52, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2005, str. 47–69.
- Južnič, Stanislav: Schaffenrath o obiskovalcih jam (800-letnica najstarejšega zapisa v Postojnski jami). V: *Arhivi* 36, št. 1–2, Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 2013, str. 9–23.
- Mühlbedrger, Kurt: Die Matriken Universität Wien 1747/48–1777/78. Böhlau, Wien 2014. (www.oapen.org/download?type=document&docid=454362).
- Neuer Instanzkalender auf das Jahre 1782, str. 48, 90.
- Petkovšek, Vitor: Škofja Loka in naravoslovci iz dobe razsvetljenstva. V: *Loški razgledi* 25, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1978, str. 149–166.
- Pirnat, Makso: Zgodovinski napisi v Idriji. V: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 17, št. 3–4, Ljubljana : Muzejsko društvo za Kranjsko, 1907, str. 71–86.
- Pokorn, Franc, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*. Ljubljana : Knezo-škofijski ordinariat ljubljanski, 1908.
- Rare and valuable books, incunabula, woodcutbooks, important library-works. Books on the fine arts comprising duplicates of the Imperial (National) Library, Vienna, the library of the counts Inzaghi, and other purchases recently added to our stock, katalog. Dunaj : Gilhofer & Ranschburg, 1923. (<https://archive.org/stream/rarevaluablebook00gilhrich#page/n11/mode/2up>).
- Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in der Herzogthum Krain*. Graz, 1905.
- Schöttl, Gregor: *Assertionum Ex Universa Philosophia quas in aula Academica Archiducalis Soc. Jesu Labaci ex praelectionibus R.P. Gregorii Schöttl e Soc. Jesu philosophiae professoris publici et ordinarii. Anno M.DCC.LXIX. mense Augusto publice propugnandas suscipit perdoctus dominus Martinus Prenner Carniolus Locopolitanus*, 1769 (FSLJ-8 d 70).
- Speta, Franz, Entomologen der ersten Stunde: Nikolaus Poda (1723–1798) und Joannes Antonio Scopoli (1723–1788). V: *Entomologie und Parasitologie. Festschrift zum 65. Geburtstag von Horst Aspöck*. Linz 2004. (http://www.landesmuseum.at/pdf_frei_remove/DENISIA_0013_0567-0618.pdf).
- Valvasor, Janez Vajkard: *Die Ehre des Herzogtums Krain*, 1689. (<http://www.dezela-kranjska.si/knjige/pdf/SVK3-9-a.pdf>).

Summary

The examination of Prenner from Škofja Loka

Martin Prenner from Škofja Loka completed his studies of philosophy at the Ljubljana Jesuit College in 1769. His thesis clearly expressed support for the fairly new ideas for those times of the Dubrovnik Jesuit Ruder Josip Bošković, who a few years prior to the exam had been a welcome guest in Ljubljana at least three times. At the time of Prenner's examination he was professor of mathematics at the University of Pavia, which was formerly similarly a part of the Habsburg monarchy. So Prenner's enthusiasm for the innovations of the Dubrovnik teacher is not surprising, since almost all Prenner's teachers adhered to him, including the professor of physics, Gregor Schötle, and the professor of engineering, Gabrijel Gruber. Prenner's thesis certainly has a special charm, since we can imagine that Prenner spread his familiarity with Bošković and the then modern science also among local Škofja Loka people and later as parish priest in the Idrija and Loka locality.

Martin Prenner's parents were relatively wealthy but they would nevertheless have been hard pressed if they had had to cover not only Martin's Ljubljana expenditures but also the costs of his other two brothers, who were similarly students. A patron was therefore needed for the printing of Martin's final thesis, who would cover the not small costs of printing. The manager of the Idrija mine, Count Franc Janez Nepomuk Inzaghi Baron Kindberg (27.4.1734 – 13.1.1818) became the felicitously chosen patron. Inzaghi knew Prenner and other Škofja Loka citizens well, of course, since the Idrijan mercury had been traditionally transported through Žiri to the Poljane Valley and Škofja Loka for many decades, until the mine director, Anton Sartori, in 1760 started to repair the road to Vrhnika because of a planned visit by the Emperor, but which was prevented by the Emperor's death. The road was thus completed under Inzaghi's leadership in 1765, a little before Prenner's examination. Inzaghi was not just a skilfully chosen supporter of the Škofja Loka student but was also himself a great student and expert, who was able to advise the young Prenner about many things. In addition, Inzaghi was the second cousin of the mother of the famous investigator of gas and electricity, Alessandro Volta (1747–1827), who himself began to lecture at Pavia University soon after Bošković's departure from there. Volta was of course also himself an adherent of Bošković and the same also applies for Inzaghi himself, who corresponded with Volta long after Prenner's examination. Here can be found the basic reason for Inzaghi's sponsorship, which undoubtedly cost a fair sum. Prenner of course honoured the generous man with a magnificent dedication. The cooperation between the two men paid good interest, when Inzaghi supported Prenner's first post, appointing him to the position of curate in Lower Idrija.